

УДК 551.435.8 (477.75)

Колосова І.В.

Геолого-морфологічний аналіз поверхневих карстових форм Карабі-яйли (Гірський Крим)

Проаналізовані результати вивчення щільності поширення та розміру карстових лійок на поверхні Карабі-Яйли (центральна частина Головного пасма Кримських гір). Викладені дані про вплив мінерального складу, структури, текстури вапняків, умов залягання їх верств на формування карстового рельєфу яйли.

Кримські яйли є зразком голого карсту середземноморського типу. Найбільша з них за площею (129 км²) Карабі-Яйла має розмір в широтному напрямку 11,3 км, в меридіональному – 10 км. На заході вона обмежена долиною ріки Су-Ат, а низьким покритим лісом хребтом Таш-Хабах поєднана з яйлою Тирке, Демерджі-Яйлою, Долгоруківською яйлою. На сході межею Карабі-Яйла є долина ріки Танасу. Далі на схід Головне пасмо Кримських гір представлене вже не яйлами, а розчленованою системою скелястих або плоских невисоких гір, складених вапняками і уламковими породами. В північному напрямку поверхня Карабі-Яйли поступово спускається до міжпасмової депресії, з півдня яйла обмежена обривами.

Найбільш висока частина яйли (понад 1200 м) знаходиться в межах платоподібного масиву Каратау, розташованого в її південно-західній частині. Гіпсометричні відмітки основної поверхні плато в його південно-східній частині становлять 900-1000 м, в північно-західному напрямку цей показник зменшується до 700 м).

Поверхня яйли складена згідно залягаючими верствами різнофаціальних верхньоюрських вапняків, падіння їх північно-західне.

В межах Карабі-Яйли були встановлені прояви чотирьох основних генетичних типів рельєфу: карстового, карстово-ерозійного, ерозійного, аккумулятивного. Вони характерні також для інших яйл Криму. Т.І.Устиною [3] були розглянуті зазначені вище чотири типи рельєфу, наведені результати дослідження особливостей карстового рельєфу Карабі-Яйли, була складена карта їх поширення. Зв'язку між геологічною будовою масиву і проявами карсту встановлено не було.

Пізніше Л.Г.Резниковою [2] були досліджені гірські породи, які складають масив Карабі-Яйли. Серед найбільш поширених порід – вапняків – були встановлені онколітові, афанитові, оолітові, плямісті, конгломератові, шаруваті, піщано-глинисті різновиди.

В сучасних публікаціях також спостерігається тенденція до вивчення карсту Гірського Криму без пов'язання його проявів з геологічною будовою території. Прикладом є робота Г.Н.Амелічева [3], в якій наведені цікаві результати морфометричного аналізу поширення поверхневих і підземних карстових форм вапнякового масиву Чатир-Даг. Але автор не займався вивченням геологічних чинників, які обумовили локалізацію, розмір та інші показники карстових і ерозійних форм рельєфу цього масиву.

Автором цієї публікації на поверхню Карабі-Яйли була нанесена уявна сітка з розміром сторони квадрату 1 км. В межах кожного квадрату був проведений підрахунок кількості і розміру карстових лійок. З використанням одержаних даних були побудовані схематичні карти в ізолініях щільності поширення поверхневих карстових форм (рис. 1) і їх розміру (рис. 2).

Одержані дані свідчать про значну неоднорідність поверхні Карабі-Яйли за дослідженими показниками. Лійки найбільшого розміру (до 120 м) просторо-во тяжіють до північно-західної частини масиву. Для решти території характерний відносно постійний розмір лійок (50-75 м). В напрямку південного сходу поширення лійок зростає, але розміри їх зменшуються.

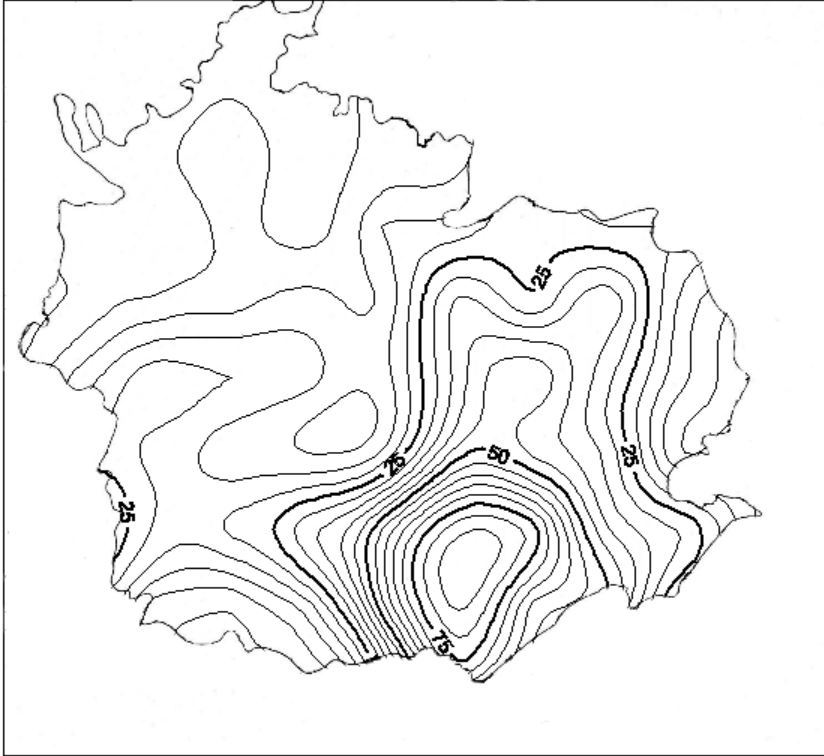

Рис. 1. Схематична карта щільності поширення (одиниць / км²) карстових лійок Карабі-Яйли.

Особливості розподілу і розміру карстових лійок, на думку автора, можна пов'язати з геологічними особливостями вапнякового масиву Карабі-Яйли.

В межах південно-східної частини яйли її масив складений конгломератовими та онколітовими рифовими вапняками, які мають відносно чистий карбонатний склад, високу первинну кавернозність, текстурно однорідні і тому карстуються значно активніше вапняків інших різновидів. Цим можна пояснити найбільшу для яйли щільність розташування тут карстових лійок, які мають невеликий розмір.

В північно-західному напрямку рифові вапняки змінюються вапняками зарифових фацій – шаруватими та глинистими. Структурні, текстурні особливості та мінеральний склад цих вапняків дають можливість активного розвитку карсту тільки в межах окремих зон, пов'язаних з тектонічними порушеннями, проявами вапняку з підвищеним вмістом карбонатної складової, наявністю окремих невеликого розміру рифових тіл. Крім того, в межах північно-західної частини Карабі-Яйли залягання верств вапняків практично горизонтальне або з незначним падінням на північний захід, що сприяло утворенню лійок зі значною водозбірною площею. Ці обставини обумовили утворення в межах цієї ділянки яйли лійок великого розміру і незначну щільність їх поширення.

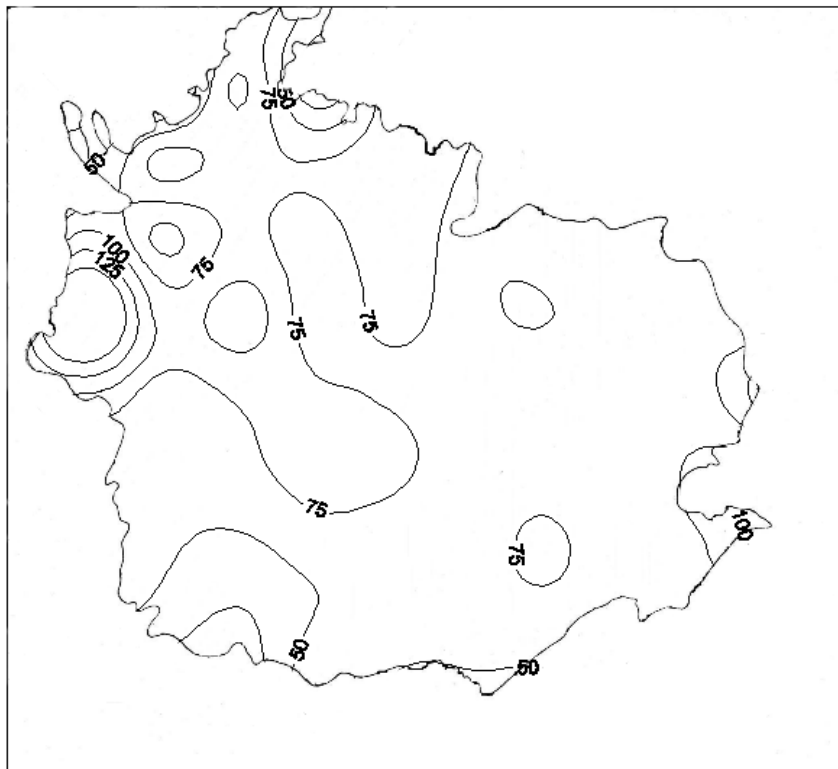

Рис. 2. Схематична карта розміру (м) поверхневих карстових форм Карабі-Яйли.

Одержані дані підтверджують провідну роль геологічних чинників у формуванні карстового рельєфу яйл Головного пасма Кримських гір.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амеличев Г.Н.* Морфометрический анализ карста на нижнем плато массива Чатырдаг (Горный Крым) // Журнал Украинской спелеологической ассоциации „Свет”. – 2007. – №1 (32). – С. 16-21.
2. *Резникова Л.Г.* Верхньоюрські вапняки Карабі-яйли й характер їх закарстованості // Геологічний журнал. – 1959. – № 2. – С. 42-53.
3. *Устинова Т.И.* Опыт расшифровки карстового рельефа на Караби-яйле в Крыму // Научные записки Львовского государственного университета. – 1957. – Т. 40, вып. 4. – С. 144-149.

КОЛОСОВА І.В. Геолого-морфологічний аналіз поверхневих карстових форм Карабі-Яйли (Гірський Крим).

РЕЗЮМЕ. Результати картування поверхні Карабі-Яйли показали, що в напрямку від південно-східної до північно-західної її частини суттєво зростає розмір і зменшується поширення карстових лійок – основних форм карстового рельєфу яйли. Головними факторами, які контролюють активність і характер прояву карстового процесу, є мінеральний склад, структура, текстура вапняків і особливості залягання їх верств.

КОЛОСОВА І.В. Геолого-морфологический анализ поверхностных карстовых форм Караби-Яйлы (Горный Крым).

РЕЗЮМЕ. Результаты картирования поверхности Караби-Яйлы показали, что в направлении от юго-восточной к северо-западной ее части существенно возрастает

тает размер и снижается распространенность карстовых воронок – основных форм карстового рельефа яйлы. Главными факторами, которые контролируют активность и характер проявления карстового процесса, являются минеральный состав, структура, текстура известняков и особенности залегания их пластов.

KOLOSOVA I.V. Geological-morphological analysis of the surface karst forms at the Karabi-Yaila (Mountain Crimea).

SUMMARY. Results of the Karabi-Yaila surface mapping have shown an important increase in size and a decrease in abundance of karst cones representing main forms of the yaila karst relief in the direction going from the South-East to the North-West part of it. Main factors controlling activity and character of karst process manifestation are mineral composition, structure, texture of limestones and peculiarities of their layers occurrence.

*Надійшла до редакції 27 лютого 2008 р.
Представив до публікації доц. Ю.Л.Ахкозов.*